

İç çekişmeler sebebiyle Berşelüne üzerine kayda değer bir sefer düzenlenemedi. Aynı yıl yukarı sınır bölgesinde (es-Sağrû'l-a'lâ) yaşayan İspanyol asıllı Benû Tavîl kabilesi Berşelüne üzerine yürüdü ve Tarrace vadisinde bulunan bir hıristiyan birliğini bozguna uğrattı, fakat şehre giremedi. Bundan sonra ancak Endülüs Emevî Halifeliği'nin sonlarına doğru 984'te hâcib (başvezir) Mansûr b. Ebû Âmir tarafından fetihten ziyade ganimet temini ve gözdağı verme gayesiyle bir sefer daha düzenlendi ve şehir 985'te ele geçirildi. Ancak 987'de Kont I. Borell tarafından geri alındı ve Endülüs Emevî Halifeliği'nin 1031'de yıkılışı bir anlamda müslümanların Berşelüne üzerindeki emellerinin de sonu oldu. Bundan sonra Berşelüne Endülüs için ciddi bir tehdit oluşturmaya başladı. Aragon Kraliçesi Petronilla ile Berşelüne Kontu IV. Ramon Berenguer'in evlenmesiyle Aragon topraklarına katılan Berşelüne, Endülüs'ün kuzeyinde ve doğusundaki birçok şehir, kale ve adanın müslümanların elinden çıkmasına zemin hazırladı.

Berşelüne XII. yüzyıldan itibaren önemli bir ticaret merkezi haline geldi. Bu dönemde Kuzey Afrika'daki Berberî hânedanlıkları, özellikle Abdülvâdîler (Zeyyânîler) Berşelüne ile ticarî ve askerî ilişkiler kurdular. Abdülvâdî Hükümdarı Yağmurasan 1250 yılında şehre bir elçi gönderdi. Bu çerçevede birçok Berşelüneli asker ve tüccar Zeyyânî topraklarında, birçok Zeyyânî tüccar da Berşelüne topraklarında faaliyet gösterdi. 1276'da Aragon Krallığı'yla Abdülvâdîler arasında yapılan bir anlaşma, 1277'de elçi İbn Berîdî'nin Berşelüne'yi ziyareti sırasında resmen kabul edildi. Bu anlaşmanın ne şartlar ihtiva ettiği tam olarak bilinmemekte ise de Abdülvâdîler'in Aragon Krallığı'na verecekleri haraçla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

1492'de Gırnata'nın düşmesi üzerine bütünüyle hıristiyan egemenliği altına giren Endülüs'te başlatılan zorla hıristiyanlaştırma politikasına karşı çıktıkları için sürgün edilen müslümanların (Moriscolar) bir kısmı Berşelüne'ye getirilmişler ve buradan deniz yoluyla Kuzey Afrika'ya gönderilmişlerdir. Bu müslümanlar arasında Berşelüne'ye yerleşenler de olmuş, fakat bunlar daha sonra Engizisyon zulmüne mâruz kalmışlardır.

Günümüzde Madrid'den sonra İspanya'nın ikinci büyük şehri olan Barcelona, Akdeniz'e ulaşan Llobregat ve Besos ırmakları arasında yayıldığı gibi Tibidabo ile Montjuich tepelerinin yamaçlarına doğru da tırmanarak geniş bir alanı kaplar. Metalurji, otomobil, doküma, kimya sanayii ve liman faaliyetinin çok gelişmiş olduğu Barcelona'nın 1986'daki nüfusu 1.756.905 idi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hayyân, *el-Muktebes*, s. 3; Uzri, *Nuşûş 'ani'l-Endelüs* (nşr. A. el-Ehvânî), Madrid 1965, s. 28, 29, 58, 66, 75, 80, 81; Bekrî, *Coğrafiyetü'l-Endelüs ve 'Urubbâ* (nşr. A. A. el-Haccî), Beyrut 1968, s. 59, 60, 62, 95, 96, 97-98; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, II, 62, 74, 83, 98, 149, 166; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. M. Ebû Dayf), Dârülbeyzâ, ts., s. 82, 94, 107; *Zikru bilâdi'l-Endelüs* (nşr. L. Molina), Madrid 1983, s. 9, 14, 72, 132, 173, 187, 188; Himyerî, *er-Ravzû'l-mi'âr*, s. 42-44; Makkarî, *Nefhu't-ţib*, I, 218-219, 256; E. Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne Musulmane*, Paris 1950-53, IV, 18, 20, 35, 36, 77, 79, 81, 84, 85, 94, 113-117, 119, 141-142, 204, 211, 248, 301, 325, 353, 381, 383, 399, 419, 444, 468, 479; H. Lea, *The Moriscos of Spain*, New York 1968, s. 390-391; Dozy, *Spanish Islam*, s. 502; E. Ashtor, *The Jews of Muslim Spain*, Philadelphia 1973, s. 99-100; F. Simonet, *Histoire de Los Mozarabes*, Madrid 1983, I, 59; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985, s. 43, 108, 258; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of The Maghrib in the Islamic Period*, London 1987, s. 138-139; C. F. Seybold, "Barcelona", *IA*, II, 318-319; a.mlf. — A. Huici Miranda, "Barşalûna", *EP* (İng.), I, 1054-1055.

MEHMET ÖZDEMİR

BERTHEL'S, Evgenii Eduardoviç

(1890-1957)

Tasavvuf tarihi, Orta Asya Türk ve İran edebiyatları konusundaki çalışmalarıyla tanınan Rus şarkiyatçısı.

St. Petersburg'da (Petrograd [1914-1924], Leningrad [1924-1991]) doğdu. Aslen Danimarkalı serbest meslek sahibi bir Rus ailesinin oğludur. St. Petersburg Üniversitesi'nde hukuk ve müzik eğitimi gördü. Mezun olduktan sonra (1914) kendi çabasıyla Farsça ve Türkçe öğrendi. 1918'de girdiği Petrograd Devlet Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümü'nde tanınmış Rus âlimleri Romaskeviç, Freiman, Barthold ve Oldenburg'un öğrencisi oldu. Bu bölümü bitirince (1920), daha sonra Sovyet Bilimler Akademisi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü adını alacak olan Asiatic Museum'da bir yıl kadar görev yaptı. Ertesi yıl Petrograd Yaşayan Doğu Dilleri

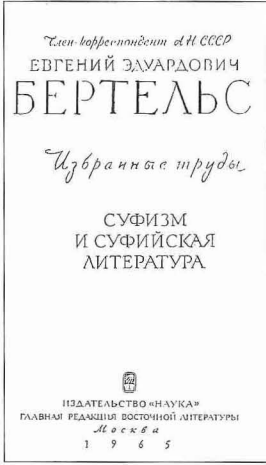

Evgenii Eduardoviç Berthels

Enstitüsü'nde Fars dili ve edebiyatı okutmanı olarak çalışmaya başladı. 1928'de hocası Barthold'un tavsiyesi üzerine Leningrad Devlet Üniversitesi'ne Fars dili ve edebiyatı profesörü olarak tayin edildi. Daha sonra Sovyet Bilimler Akademisi'nin Tacikistan bölümünün tarih ve dil biriminin başkanlığına getirildi (1932); 1939'da da akademinin aslı üyesi oldu. 1946'da Moskova Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü profesörlüğüne tayin edildi. 1950'de Leningrad'dan Moskova'ya nakledilen akademinin şarkiyat bölümü başkanı oldu ve ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. 7 Ekim 1957'de Moskova'da öldü.

Sa'dî'nin *Gülistân*'ından seçtiği metinlerin tercümesiyle (*Gulistan. Izbranniye rasskazi*, Berlin 1922) dikkat çeken Berthels'in ilk ilmî çalışmaları Fars dili ve edebiyatı üzerinedir. 1923-1929 yılları arasında tasavvuf edebiyatı ve tarihiyle ilgili önemli yirmi yedi makale yayımlayan Berthels'in 1930'lardan sonra dönemin ideolojik görüşlerine uygun yaklaşımlarıyla ilmî tarafsızlıktan taviz vermeye başladığı görülür. "Persidski istoričeskiy roman XX veka" adlı makalesinde Farsça tarihî romanları İran'daki ticarî kapitalin meydana getirdiğini ifade etmesi, ondaki fikrî değişimin bir örneği olarak gösterilebilir. Berthels aynı yıllarda Marksist klasiklerin Doğu dillerine çevrilmesini de istedi. Ancak bu tavrına rağmen Sovyetler Birliği'ndeki müslüman halkların dil ve edebiyatlarıyla uğraşan bilginlere karşı yürütülen kampanyanın asıl hedefi olmaktan kurtulamadı. Berthels, Stalin sonrası dönemde yurt dışında konferanslara katılıp yabancı dilde yayın yapan ilk Sovyet şarkiyatçılarından biridir; Türk edebiyatı ve Farsça üzerinde çalışan birçok Sovyet araştırmacıya da öncülük yapmıştır.

Berthels'in
Izbranniye
trudi. Sufizm
i sufiskaya
literatura
adlı kitabının
kapak
sayfası

Eserleri. Tasavvuf edebiyatı ve tasavvuf tarihi, İran, Tacik ve Türk edebiyatları, Firdevsî, Nizâmî-i Gencevî, Abdurrahman-ı Câmî hakkında telif, tercüme ve neşir türünde birçok eseri olan Berthels'in altı cilt halinde yayımlanması planlanan seçme eserlerinin ilk dört cildi yayımlanmıştır (*Izbranniye trudi*, Moskova 1960-1965). I. cilt *Istoriya persidsko-tadzhikskoy literaturi*, İran edebiyatı tarihi ile ilgili çalışmalarının derlenmesinden meydana gelmiştir. II. cilt *Nizâmî i Fuzulî*, Nizâmî ve Fuzulî ile ilgili kitap ve makalelerini içerir. III. cilt *Sufizm i sufiskaya literatura*, Tasavvuf tarihiyle ilgili yayımlanmamış bazı makaleleriyle 1923-1927 yıllarında yazdığı yirmi yedi makaleden meydana gelir. Bu cilt Sîrûş İzdi tarafından *Taşavvuf ve Edebiyât-ı Taşavvuf* adıyla Farsça'ya tercüme edilmiştir (Tahran 1354 hş.). IV. cilt *Navoi i Dzhami*, Ali Şîr Nevâî ve Abdurrahman-ı Câmî ile ilgili çalışmalarını ihtiva eder.

Türk dili ve edebiyatı sahasında önemli çalışmaları olan Berthels'in *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "İran" maddesinin "Yeni İran Edebiyatı" bölümüyle (V/2, s. 1041-1053), "Necmeddîn-i Kübrâ" (IX, 163-165) ve "Neşât" (IX, 212) maddeleri dışındaki çalışmaları Türkçe'ye tercüme edilmemiştir (eserlerinin tam bir listesi için bk. Aliev, s. 115-124).

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akîkî, *el-Müstesrihûn*, Kahire 1980, III, 95-96; "Taşavvuf ve Edebiyât-ı Taşavvuf", *Rahnûmâ-yi Kitâb*, XXI, Tahran 1357 hş., s. 469-470; G. Aliev, "Bibliyografiya, nauçniñ trudov çlenakorrespondenta AN SSSR E. È Bertel'sa", *SV*, I (1958), s. 115-124; M. N. Osmanov, "Bertel's", *GSE*, III, 218; Michael Zand, "Berthels", *Elr*, IV, 166-169.

BERTRANDON de la BROQUIÈRE

(ö. 1459)

XV. yüzyılda

Osmanlı topraklarında ve Anadolu'da dolaşan Fransız seyyahı.

Fransa'da Toulouse yakınındaki la Broquièrè arazisinin sahibi olan soyludur; ancak soy kütüğü tam olarak bilinmemektedir. XIII ve XIV. yüzyıllarda bu soydan bazı adlara rastlanır; Bertrandon de la Broquièrè ise 1421'de Burgonya Dukası III. Philippe le Bon'un sarayında "écuyer tranchant" (hükümdarın sofrasında hizmet eden bir soylu) olarak tarih sahnesine çıkar. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte hayat hikâyesinden 1400 yılı dolaylarında dünyaya geldiği tahmin edilebilir. 1423'te Philippe le Bon onu özel görevle Foix Kontu Jean ile Navarre Kralı III. Charles'in yanına göndermiş, 1425'te maaş bağlayarak sofracıbaşılığa yükseltmiş ve üç yıl sonra da kendisine Vieil-Chastel Şatosu ile arazisini bağışlamıştır.

Philippe le Bon'un çok güvendiği bir kişi olan Bertrandon 1432'de Yakındoğu'ya gizli bir seyahat yapmakla görevlendirildi ve kendisinden İslâm devletleriyle gittikçe güçlenmekte olan Osmanlılar hakkında bilgi getirmesi istendi.

Bertrandon 1432 Şubatında Fransa'nın güneyine inmek üzere yola çıkarak Chambery üzerinden Torino'ya gelir ve oradan Bologna-Floransa yoluyla Roma'ya iner. 25 Mart'ta Roma'dan ayrılan seyyah Rimini ve Ravenna'dan geçerek Venedik'e gider. Buradan da 8 Mayıs günü hristiyan hacı adayları ile dolu iki gemiden birine binerek Parenzo, Pola, Zara ve Mora'da Modon limanlarına uğrayarak Girit adasına geçer. Oradan Rodos'a, sonra da Kıbrıs'ın Baf Limanı'ndaki kısa bir duraklamadan sonra Yafa Limanı'na ulaşır.

İslâm topraklarına ilk defa Yafa'da ayak basan Bertrandon bir hristiyan hacısı görünümüyle Remle üzerinden Kudüs'e gider. Kutsal yerleri ziyaret ettikten ve Kudüs çevresinde biraz dolaştıktan sonra Akkâ-Beyrut yoluyla Şam'a geçer. Bu bölgede dolaşarak Mekke'den dönen 3000 develik bir kervana katılır. Bertrandon Şam'da müslüman kıyafetine de girer. Birtakım maceralardan sonra Hama üzerinden Antakya'ya varan seyyah, eserinde bu bölgenin hâkimi olan Ramazanoğulları hakkında da bilgi verir. Sonra Misis'ten geçerek Adana ve Tarsus üzerinden Toroslar'a ulaşır. Da-

ha sonra Külek, Zeyve (?) ve Ereğli gibi Karamanoğlu topraklarından geçip Konya'da Kıbrıs elçileriyle birlikte Karamanoğlu İbrahim Bey'in huzuruna çıkar. Bertrandon bundan sonra Aksaray, Ilgın, Çay (veya İshaklı), Afyonkarahisar ve Kütahya'dan geçerek Bursa'ya varır.

Bertrandon Bursa'dan sonra bazı Batılılar'ın beraberliğinde yoluna devam ederek İzmit ve Tuzla (?) üzerinden artık Türkler'in elinde bulunan Üsküdar'a gelir ve buradan Bizanslı kayıkçıların bir sandalı ile o sırada Cenovalılar'a ait olan Galata'ya geçer. Ertesi gün İstanbul'a giden Bertrandon, burada Bizans İmparatoru VIII. İoannes Palaiologos ile İmparatoriçe Maria'yı görür.

23 Ocak 1433'te bazı İtalyan elçileriyle birlikte İstanbul'dan ayrılan seyyah II. Murad'la görüşmek amacıyla Çekmeceler, Çorlu ve Lüleburgaz'dan geçerek Edirne'ye varır. Ancak o sırada padişahın Serez'de olduğunu öğrenerek tekrar yola çıkarsa da sultanın geri döneceğini haber alması üzerine Dimetoka, İpsala, Enez, Megri ve Gümülcine'den dolaşıp Yenipazar'a ulaşır ve burada beklemeye başlar; fakat huzura ancak divan vezirleri ile birlikte alınacağını öğrenmesi üzerine Edirne'ye döner. Burada II. Murad'la görüşmek ve onu daha yakından tanımak fırsatını bulan Bertrandon, "O memleketini büyük bir dirayetle idare etmektedir; herkes ona itaat eder, o da çok âdildir" sözleriyle anlattığı sultanın dış görünüşünü de oldukça ayrıntılı biçimde tarif etmektedir.

Daha sonra Edirne'de bazı törenleri izleyen Bertrandon Filibe, Sofya, Piro, Niş ve Alacahisar'a (Kruşevaç) uğrayarak Morava ırmağında Sırbistan sınırını geçer ve Belgrad'a varır. Belgrad'dan sonra ise Segedin, Budin, Viyana ve Münih'ten geçerek Konstanz'a varır; buradan da kuzeybatıya çıkarak Pothières Manastırı'nda konaklamış olan Philippe le Bon'a ulaşır.

Başarıyla tamamladığı anlaşılan bu görevden sonra Philippe le Bon onu çeşitli diplomatik görevlerle daha yakın ülkelere yollamıştır. 1442'de Jean de Bernieulles'in kızı Catherine ile evlenmiş, 1443'te Anvers yakınında Escout ırmağı kıyısındaki Rupelmonte Şatosu kumandanı olmuş, 1444'te Fransa Kralı XII. Charles'in yanına diplomatik görevle gönderilmiş, 1455'te önemli bir para ihşasına nâil olmuştur. Aynı yıl Philippe le Bon vaktiyle yaptığı Yakındoğu seyahatinin hikâyesini kendisinden istemiş ve